

**МОРАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ЮРИСТА У ВИМІРАХ
ЕТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЄННОГО ЧАСУ**

Воєнний час підвищує моральну напруженість юридичної праці, оскільки правозастосування відбувається в умовах загроз, дефіциту часу, підвищеної емоційної збудженості та розширення дискреції держави. У такому контексті моральна самосвідомість юриста стає психологічним ресурсом, який підтримує етичну сталість рішень і зменшує ризики деформації правосвідомості. Метою статті є аналітичний опис моральної самосвідомості юриста в етичних координатах воєнного часу з акцентом на психологічні компоненти, типові ризики та запобіжники.

Моральна самосвідомість у професії юриста можна визначити як здатність: (а) розпізнавати моральну релевантність правової ситуації; (б) узгоджувати рольові обов'язки з цінностями гідності, справедливості та прав людини; (в) здійснювати саморегуляцію під тиском, зберігаючи автономію судження і процедурну доброчесність. У воєнний час ці функції загострюються через зіткнення безпекових імперативів із правовими гарантіями та через публічний запит на швидке покарання.

По-перше, когнітивно-оцінювальний вимір. Моральна психологія розглядається як міст між соціальним пізнанням і правом, оскільки саме моральні оцінки впливають на те, як індивід інтерпретує покарання, обов'язок і належність до групи [2]. Експериментальні результати також демонструють, що оцінка наміру й шкоди може спрямовувати інтуїтивні юридичні визначення, а вплив посилюється за часових обмежень [3]. Воєнний час системно підвищує умови, що роблять інтуїтивні реакції домінантними: втома, інформаційна перенасиченість, ризикова невизначеність, конфлікт лояльностей. Отже, моральна самосвідомість у цій площині є професійною здатністю відділяти моральний імпульс від юридично належної процедури та аргументації.

По-друге, емоційно-тілесний вимір. Висока емоційна залученість у воєнних провадженнях може зміщувати увагу до каральних або надмірно виправдувальних рішень. Дослідження в юри-

дичному середовищі показують, що інтероцептивні та фізіологічні чинники пов'язані з варіативністю морального рішення, тобто стан організму стає регулятором судження [1]. Це означає, що етична якість роботи частково залежить від керування виснаженням, режиму відновлення та навичок емоційного маркування, які знижують імпульсивність.

По-третє, правосвідомість як інтегратор моралі та права. Міждисциплінарні підходи трактують правосвідомість як систему знань, оцінок, почуттів і переконань щодо права, що визначає легітимацію норм і практик [5]. У воєнний час існує ризик редукції правосвідомості до логіки «державної доцільності», коли право починає сприйматися як інструмент. Моральна самосвідомість у цьому разі виконує функцію внутрішнього контролю, підтримуючи відповідальність за наслідки рішення для людини.

По-четверте, комунікативно-рольовий вимір. Воєнний час підвищує конфліктність комунікації, посилює ризик стигматизації сторін і спрощених моральних ярликів. Для юриста зростає значущість етичної мови: нейтральності формулювань, поваги до суду та опонентів, захисту конфіденційності. Аналіз викликів професійної комунікації юриста в умовах воєнного стану підкреслює напруження між безпековими обмеженнями та обов'язком правового захисту [6].

По-п'яте, добробут і етична надійність. Поведінкова юридична етика наголошує, що добробут і виснаження пов'язані з якістю судження та етичними ризиками, оскільки дефіцит ресурсів посилює когнітивні спрощення і реактивність [4]. У воєнний час це перетворюється на організаційний обов'язок: інституції мають забезпечувати супервізію, розумне навантаження, підтримку прийняття рішень і механізми консультації у складних етичних колізіях. Практичними інструментами підтримки моральної самосвідомості можуть бути короткі стандартизовані запитання перед ключовою дією (конфіденційність, пропорційність, процесуальна справедливість), фіксація мотивів у робочому нотатнику, а також швидкий доступ до колегіальної консультації у випадках сумнівів. Ці процедури повинні бути мінімально бюрократичними, щоб зберігатися навіть за пікових навантажень.

Моральна самосвідомість юриста у воєнний час є багатовимірною психологічною конструкцією, що поєднує моральну увагу, рольову відповідальність, емоційну саморегуляцію, ціннісну під-

римку правосвідомості та етичну комунікацію. Перспективними є дослідження операціоналізації цієї конструкції в різних юридичних ролях, розробка коротких протоколів «етичної паузи» та оцінювання ефективності супервізійних і добробут-інтервенцій у системах правничої допомоги воєнного часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Angioletti L., Tormen F., & Balconi M. Judgment and embodied cognition of lawyers: Moral decision-making and interoceptive physiology in the legal field. *Frontiers in Psychology*. 2022. 13, 853342. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.853342>.

2. Dunlea J. P., & Heiphetz L. Moral psychology as a necessary bridge between social cognition and law. *Social Cognition*. 2021. 39(1). 183–199. URL: <https://doi.org/10.1521/soco.2021.39.1.183>.

3. Flanagan B., De Almeida G., Struchiner N., & Hannikainen I. (2023). Moral appraisals guide intuitive legal determinations. *Law and Human Behavior*. 2023. 47(2). 367–383. URL: <https://doi.org/10.1037/lhb0000527>.

4. Robbennolt J. K.. Behavioural legal ethics and attorney wellbeing in contemporary practice. In C. Cranor & A. Sarch (Eds.). *Behavioural ethics in practice*. 2020. (pp. 155–176). Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/9781839700408.008>.

5. Shelykh A. Legal consciousness as a subject of interdisciplinary research. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Legal Studies*, 2025. 1. 129–14. <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2025/1.129-14>.

6. Yena I. Peculiarities and challenges of lawyer communication in the conditions of martial law in Ukraine. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. 1. 131. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.131>.